

زباغ بر فتنہ ز چمنہا سے نو
 شاکرک رعنا بہ چمن با ز خورو
 بلبل سرست ز نطی کہ خواند
 زان قدح لاله کہ شہری چشید
 کبک چو بر لاله کو ہی گزشت
 ہد ہد از ان آید ہبلی کہ خواند
 طوطی ناطق چو زباں بر کشاد
 فاختہ ناطق با صول کلام
 رہبر جاں گشتہ بگلزار طیب
 شاہ دریں فصل بعشرت گری
 بادہ شاخ آمدہ در گل شدہ
 مطرب بلبل نفس از نعمت مست

بوم ہم آوردہ در ان لغزو
 چشم بر خسارہ گل سسوخ کرد
 غنچہ سر بستہ دہن با زماند
 طوق کرو کرد و ز گل زر کشید
 پاش چو منتقا ز خون سسوخ گشت
 تاج سلیمان بسر خود نشاند
 منطق مرغان خراسان نشاد
 گفت یکے صالح خود را دم
 رہن عشاق شدہ عنید
 با گل و بلبل بطرب گتری
 وز دم او بلبلہ بلبل شدہ
 دین عنترش بڑہ بسوز است

عنتر

آمد بہار و شد چمن و لاله زار خوش
 در باغ با ترانہ بلبل دریں ہوا
 وقتیست خوش بہار کہ وقت بہار خوش
 مستی خوش است بادہ خوش است و خمار خوش

لہ اشارہ بدعا سے کہ سلیمان علیہ السلام فرمودہ ہو کہ "وَتِيبْ لِي مَلَكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَنِي آدَمَ"

جائے ہریر سایہ شاخ چنار خوش
 مارا مکن ز آمدن آں نگار خوش
 سبزہ خوش ست آب خشن جو تبار خوش
 پیش کن و بیار مشو ز بہار خوش
 ہم ہمچنانش مست بہ نزد من آر خوش
 بازی خوش ست بوسہ خوش ست کنا خوش
 سر خوش خوش ست مست خوش و شبا پیش
 آں سرد من ساوہ خوش ست سوار خوش
 وز خسر و شکستہ فغاناے از خوش

مایم و مطربے و شرابے و محرمے
 لے باو کاہلی مکن دسوئے دست تو
 چیزے دگر گوے ہمیں گو کہ در چمن
 گر خوش کند ترا بجدیثے کہ یار کرد
 و رہنیش کہ مست بود خفتش مدہ
 با او در آں زماں کہ پیش راہ میدہد
 من مست خوش حریفی اویم کہ آں حرف
 سر و پیادہ خوش بود اندر چمن دلیک
 ازٹے خوش ست بر شکینہا بگاہ از

صفت موسم نور و زو طرب کے دن شاہ
 بزم دریاؤ کف دست چو ابر نیساں

رفت چو خورشید بروج حمل
 دور جہاں و ز نواز سر گرفت
 شاہ در اں روز ہم از بامداد
 کنگرہ قصر طرف بر طرف
 نور شرف کرد بگستی عمل
 موسم نور و ز جہاں رگرفت
 قصر فلک مرتبہ را تاب داد
 تاب بکل رفتہ شرف بر شرف

صفحہ نہ طاق بیارہستند
تخت زدند و ترق آویختند
پتھر زہر سو فلک کشید
پنج طرف پتھر چو مہر سپر
پرفں زربفت فلک نخ استند
عرش دگر بر زمین نگہختند
ابر سار شرم بچا در کشید
شش جہت راستہ زان پنج پتھر
لعل و یسہ گلکز و سبز و سپید
ہمچو گل و سنبل و سوری بید

صفتِ پتھر سیہ کرپے چشم خورشید
آں سیاہی کہ تو در خود طلبی بہت ہما

پتھر سیہ اشب قدری شمار
گوئیہ اوزان سیاہی شافت
گشتہ شب قدر بروز آشکار
کز تہ و بالاش دو خورشید تافت
در تہ او سایہ عونِ خدایے
باز رہانید جہاں از تاب
سایہ کہ گرد آورد از دانش
شاہ جہاں گشتہ از سایہ بے
سایہ او ہر بہندا و فنا و
خامہ نقاشش بجر بناں
ہندش ازوے ہمہ اعظم سواد
نقش نکرہ بہت سوادے خیاں

گوہر آن چتر کہ بر شد باہ
قطرہ باران ست را بر سیاہ

صفت چتر رسید از پس آن چتر سیا
چوں شب قدر و سپیدہ دم عید از پس آن

چتر رسید آمد چرخ امید	بغیضہ اسلام از دور و سپید
سقف زور کردہ ستون از پیش	وز گہرا ویرشس سرتاسرش
دانتہا برے بستون رسما	قطرہ معلق بمیان ہوا
ابر سپید و گہر بے بہاش	قطرہ اوداں کہ نمود از صفائش
سایہ ز خورشید بود رو سیاہ	سایہ روشش بسفیدی چوماہ
نور دہ و روشن و عالم فرور	چوں رُخ خورشید گہ نیمروز
شکل وے از فرق شبہ منیا	پارہ نوے کے ہم از آن آفتاب
از بر خورشید سرشس برگشت	جامہ سفیدشس ہم زان چشمہ گشت
چتر سیاہ کرد سواد سے پدید	وین یہ بیاض از سبب رسید
ماہ دو ہفتہ کہ مدور نشان ست	عکس وے از آئینہ آسمان ست

صفت چتر کہ لعل ست چو خورشید بن صبح
بلک بہت او شفق و صبح جمال سلطان
چتر دگر روشن و خورشید تاب
لعل و منور چو بصبح آفتاب

خواند کواکب فلکِ اطلس
گشت فلکِ سُرخِ شفقِ باقی نام
پشت بنه قبه فیرون کرد
اوشده ابرے که بود لعل بار
سُرخِ روسے همه کشور شده
دینِ خورشید و سُرخ گشت
معدنِ او گشته زیاقوت پر
خونِ خود از غیرت او خشک دید
خونِ بچاں ست ز رنگِ ترش

فلک از پیش روی و پیش
سود سرشس بر فلکِ سبز و ام
از رخ شمشنگ چو در یوزه کرد
ابر نیار و چو شود لعل کار
روشس بسرخِ چو گل تر شده
سرخِ او تا ز فلک بر گزشت
معدنی و معدنِ یاقوت و در
چتر سیه را همه تن مشک دید
لعل که او نیت گشت از برش

صفتِ چتر که بنبرست سبزی شاه برگ نیلوفری اندر سرریکے و او

بسته از چشمه خورشید رنگ
موجب سر سبزی شاه جهان
سایه ز حق بر سرشته تافته
سبزه ز فرد شده اندر زمین
بزی و حد جز گهر شاه بود

چتر و گره چو فلک سبز رنگ
اطلس او سبزه تر از آسمان
سبز و نخت ز گهر یافته
سایه او گشت چو صحرانیش
طرفه درختی که چو آید بیار

داد بخورشید فلک پارنگی
 پشتِ تُوے از بار گهر خم زو
 خاصہ بے حق ہم پارنگی
 چوں لعل گلشن شبنم زو
 گوئی از آن خم ہم گل چیدہ
 دوختہ و ساختہ زان شیر شاہ
 خامہ بے نقش ترا نگینتہ
 رنگے از ان گونہ نیا میخنتہ
 خامہ چنان رنگ نیار و پدید
 خامہ چنان نقش نیار و کشید

وصفِ ربابش کہ نزدیک شد از ہیبتِ مینا

گنگ ماندست ز حیرت نکند کارِ زباں

رُسے برو آئینہ دُورِ بانش
 از دو طرف رفتہ بہ پہلوئے مینا
 گاہ گھر سنج گمے نور پاش
 گوہر شاں گوہر بازوئے شاہ
 در دل بدخواہ زباں گیر مرگ
 ریختہ دستار چہ پر در شدہ
 زان سر دستار چہ بے با
 بستہ بزر چوب تعظیمِ حوب
 دستہ شاں فرق سران کہ چو
 باد بخت بد زد و سوسیس لکیر
 و ان دو کرک از دو طرف چون در
 در رود اندر دہن اثر دہا
 گر گلس آن جا پرد اندر ہوا

کرے بجائے کہ سہ پایہ بہ فرس
 گاہ نبردش زباں کار داد
 گری نو ساختہ پہلو سے عرش
 جان بداندیش بجان داد
 حربہ جاندار شدہ جان تراش
 درجہ خصم زماں دور باش
 دستِ سلاخی شدہ شمشیر
 دستِ سے از بار گھر زیر گنج

صفتِ تیغ کہ با خصم نیامش گوید

کہ زہر تو فرو چند برم آبِ ہاں

قطرہ آبی کہ بہن گامِ غرق
 او بخوشی خستہ میانِ نیام
 بگذرد از گردن دانکہ ز فرق
 خواب مخالف شدہ از دوی حرم
 شعلہ آتش زباں آوری
 آب را گوہر نصرت بہشت
 آہن اور از زرع عالم مثبت
 قیمت زربشیر از آہن ست
 لیک ز آہن اور دشمن ست
 آہنش از نیت قوی تر ز زر
 بہر چہ زربستہ بہ پیشش کہ
 پارہ آہن کہ بر در خورست
 حرمت آہن نہ از ان زرت
 از تن بدخواہ کشد گاہ کار
 رشتہ بزرگ در گتہ شاہوار
 گردن دشمن زن با سربم
 مہرہ در آہنچہ گوہر ہم

۱۵ یعنی آدمی چوں چیزے ترش شیریں می بندہن پر آب میگردد همچنان یدن خصم نیام را دہن پر آب میگردد آب
 عبارت از تیغ است ۱۲

ہندی کو گشتہ باسلام راست یافتہ از شاہ جہان دست اریست

صفت چرخ کمانے کہ بیاز و کوشا

نیم چرخ بست کہ او نام نہاد دست کمان

گر خیم او چرخ شدہ در شکست	ترک کماندار کمانے بدست
انگنڈا از ناز دور ابرو گرہ	از ہنر و علم کندشس چوزہ
علم بدست آر کہ ہست او بے	ہست گرتش علم بداند کے
نآمدہ از کش مکش اندر نیر	ماندہ پیایے بکشاکش اسیر
خانہ بجا ماندہ و تیرش داں	گوشہ خانہ ز کشاکش داں
تیر زنی خانہ بدان محکم	خانہ دودار و بچان غرمی
زاع نشانہ بسیر شاخ خویش	تا کند اندر دل بدخواہ ریش
ترشد از آب تہ بینی پنجواب	ہر جہ بود خشک بیابش آب
زشت ترا نگاہ کہ بے آب گشت	زشت بود آب چو برے گشت
ماہ شود بستہ و پابند او	چوں کشدش غرق خداوند او
زہ کندش ہر کہ بود زود دست	چوں ز ہنر بر کف شانشست

۱۲ چوب کہ در تہ تیری باشد او ما تیر تیری گویند۔ ہندی کر می ۱۲
 ۱۳ زاع و فر از تیر زیرا کہ لازمہ زاع پریدن است و تیر تیری پر ۱۲
 ۱۴ اگر تر شد ۱۲

صفت تیر کہ بارانش بقایت سخت

سخت برانی و تیرمه و در میساں

تیر بنگ افکن و آہوشکار	وز دل دشمن شدہ سنداں گزرا
گاہ پریدن چو عقابی درشت	کرده زخوں گر گس بر سرخ پشت
پسہ عقابی کہ چوماہی شست	جستہ بران گونہ کہ ماہی جست
نے عظیم پسہ شد تیر راست	پسگی از دستہ شمشیر خاست
در سر و پائش دو کرہ جا بے گیر	زان دو کرہ ماند عقاباں اسیر
زاند چو بر رُسے ہوا تیر گلم	از کرہ گز کرد فلک را تمام
سیک سوزاں بسیرے زد	شعلہ آتش بسیرے زد
ہست نہی خشک عدو را امید	ز و ہمہ سوری بود و برگ بید
سوے عدو نے بہارا شدہ	در زدن چشم گزارا شدہ
دیدہ ز شمشیر بے سر ز نش	جان عدو کند بگاہ کنش
از پئے فرمان نگہبان خویش	نامہ کشتی کرد چو پیمان خویش
تیر گز گز کرد چو سو فار ساز	گشتہ ز دستش سر سو فار باز
بود چپ و راست بہ پیش سریر	بوج و سپر مابد و پرتاب تیر
میمنہ بگرفتہ سپر با سیاہ	راست بدان گونہ کہ گیرند ماہ
دین شاہاں ز سیاہی خویش	داد سپر ہاے سیاہی پیش

لعل وز زردیش ہمہ یک سہ	بر سپر لعل شد سیرہ
لعل ترا ز لالہ بر سہ چین	چوں گل سوری شدہ گرد پین
راست چو تیر از سہ پر آراستہ	نیزہ شدہ از سپر آراستہ
راغ و اغزل شدہ بر روسے خاک	نیزہ والا ز سہک تا سماک

صفتِ ایتِ لعل و سہ اندر سرِ شاہ گنشتہ خورشید میانِ شفق و شام نہاں

سایہ رسانیدہ ز ماہی باہ	از دو طرف رایتِ لعل و سیاہ
ماہی و مہ را بہم نہ چختہ	ماہی تو ماہِ نو ایچختہ
از دم خود بستہ صبا را بدم	یکتہ و ہزار اسپ مرصع ستام
کرد ہم از آتش خود سیم سوختہ	زین زرد خویش کہ عالم فروخت
آتشے از دو دسلب ساختہ	میمنہ جہا سپہ انداختہ
ایر ہوا کرد صحیحہ انشت	از پس اسپاں صفِ صیدیل مست
قلعہ بجا ماندہ ستونش رواں	قلعہ آہن تہ برگستواں
کردہ برو آبر جواہر شمار	باغ زرا آراستہ شد جاے بار
سیم بناے گل بستائیش	سبزہ ز مرد ہمہ ریجائیش

۱۵ سماک راغ و سماک اغزل نام ستارگان کہ ایشان سماکوں گویند ۱۲

از دُر و یاقوت در تاج فراغ
 شاخ تو کوئی کہ نخواهد چکید
 ہر چہ گزشتی ز گلستانِ زہ
 ساختہ از سوم بے تخلصیت
 کاں بجز از موم نیاید درست
 یافتہ از لالہ در سجاں فراغ
 باغِ سوم چوں گزری زین دو باغ
 کوششِ صد دستہ نمودہ برین
 بستہ بے دستہ گلِ دل فریب
 ہر در و آمدہ آن جا فرود
 یافتہ سبزہ ز چمنہا درود
 ہم نگہ بست از پیے آن انجمن
 غنچہ کہ دل بستہ شاخِ چمن
 ہم برید از چمن آن جا رسید
 بید کہ تیغ از طرف گل کشید
 زیور ز رستہ چو فرودن مالک
 قصرِ سماویں ز زمین تا سماک
 تاشدہ بے دوخت ہر سوزن
 پڑہ بزد و دوختہ ہر دامن
 داد بہ رنگِ ز یاقوت رنگ
 اطلس ز ریفبت بدیوار رنگ
 کاں ز رش خواند فلک بُریا
 کردہ مسلسل ز گہر بُریا
 خلعتِ نور و زرشہ یافتہ
 خاک از آن مفرش زرباقہ
 از دو طرف مہمنہ و میسرہ
 جشن چو آراستہ شد یکسہ
 چشم بدان دوخت ز قدے چو کب
 شاہِ جہاں شستہ برترین سر کب
 قیمت او ہر دو جہاں را نخرج
 تاجِ بسر کردہ چو گویم چہ تاج

چرخ قبائے زگر یافته
 کردہ بسے صنعت زربافتہ
 آپ را از تلج و قباؤ بکر
 تا بکر تا بگلو تا بہ سہ
 تن چو در آن خلعت روشن گرفت
 خون یو اقیقیت بگردن گرفت
 بستہ چو جوزا مکر زرد و درشتے
 لعل بخورشید سپرد از دوسے
 ہر کہ نظر کرد بر پیش ز دور
 عطسہ در آمد بدماشش ز نور
 جنبش سہم چشم از ہر کراں
 سہم زماں بر چشم احترام
 قوقہ چاوش کلمہ در شدہ
 یکسرہ بر صد سرشاں بر شدہ
 ساختہ بالاسے کلمہ جا بگاہ
 نادرہ باشد کلمے ہر کلاہ
 شمعہ بار آمد و صف راست کرد
 ترک فلک ہیبت از خوہت کرد
 تیغ زماں دست چپ دست راست
 نعرہ مہتاب کہ دور از میان
 گر گسے پر زوازاں پیش پس
 پیش کشیدند کراں تا کراں
 گشتہ پرا ز ناقہ چینی زین
 چرخ کمانہا سے سزا دار رہ
 تیر کہ بجا دسے بستہ
 در ہنرش بستہ شدہ دستہا

دست بدست آشکره کامکار
 باز سپید آفت طایفس قاز
 شیر فلک صید که شامش نام
 جامه زرد و خت بقیمت گران
 جام زرد و فقره بسایع امید
 کشتی که ز فقره و از زر بود
 زین همه چوں بر گزری با و پای
 هر یک از آن تیرنگ خوش نام
 صورت بازی زرد و گوشش پید
 عرضه کنان حمبله با فلندگی
 جام زرد و جامه گوهر نگار
 مرد محاسب بشمار که خواست
 بس که فرود رفت بسودا قلم
 حاجب قصال چو قمری در
 تابش آن روز دگر روز هم
 شب چو بر آیین بسیار زمین
 شاه بخلو تکه دولت شافت
 کو برسد دست بدست از شکار
 چرخ کز دلبسته شده چشم باز
 آن که سرود باز پیشش غلام
 دوخته چشم همه قیمت گران
 کرده عیان ناله شرح و سپید
 عمر بر آن خوش گزرد و گزید
 کز شاک شان باد با ندجک
 قطع زمین کرده به تیزی گام
 چشم چنان گوشش به تیزی بد
 خدمتی خود ز سر بندگی
 بود ز هر جنس بدون از شمار
 بیشتر از دست چپ آورد راست
 مجره سر با زبساند از رقم
 نعره نوا گشته ز فصل بهار
 کم نه شد آن خدمت از پیش و کم
 کرده هوا پر ز گل و یا بهمن
 خلوت از دولت جاوید یافت

رفت بجلوت در دولت کشا
 کرد رواں بر کف چون لاله زار
 بزم گم از خلد پیریں دست برد
 شاه بہر حربہ کہ بر خاک ریخت
 از ہوس جبر عہ شدہ در مغاک
 ریخت بے رشتہ در تھمیں
 موسم روز ہوا کے شراب
 جام ہی خورد ہی بود شاد
 ہر چہ زرد جامہ نوزوز بود
 بخشش خود کرد ز اندازہ پیش
 ہر کہ چو گل کرد بہ منش گرز
 زر بخوشی داد شمار سے نہ بود
 باد شکفتہ گل بخش مدام
 نعمہ ز نش زہرہ پردہ ستاں
 یافتہ در گوش ہما یوش جاے

عزل

گل امروزہ آخرین مشیت بر جااست
 بجام لالہ مجلس را بیا راست

خلوتیاں را بہ تھاں بار واد
 بان گل رنگ ہوے بہار
 شہنگی حنکد باقی سپرد
 در جگر خاک و در پاک ریخت
 العطش آواز بر آمد ز خاک
 گشت بیک رشتہ سرتہ نہیں
 شاہ جہاں مست و مخالف خزا
 شاد ہی کرد جہاں را بداد
 تو بن بندش ادب آموز بود
 باز بد و داد کہ آورد پیش
 بر وی سے دامن پر سیم وز
 خوشتر از ان بیج ہاے نہ بود
 بادہ گل بوئے مدامش بجام
 نعمہ گری کردہ بچندیں پاس
 این عنزل از مطرب بطراے

نشسته سبزہ زریں سود چپ گل
 ستادہ سر و زراں بر جانب راست
 صبا می رفت و ز گس از غنودن
 بر سوئے ہی افتاد و بی است
 من اندر باغ بودم خستہ بیمار
 بنام ایندو چو ماہ بے کم و کاست
 چور قمن خواست از پہلوئے تحسین
 بر آمد از دم فریاد بے خواست

عزم سلطان بسوئے ہند پیمان بر راندن از شہر چو انبوی گل از بستان

چوں حمل رفت بہر آفتاب
 پخت ہمہ اندہ پرویں ز تاب
 از شرف خویش بریں اندر
 و ز شرف ماہ طلب کرد بخش
 نقطہ پر کار حمل را گذاشت
 چون حمل از نقطہ نشانی داشت
 رفت جہاں را ز عدالت فرج
 جست را آغاز حرارت علاج
 کشت رہی بد رو داد و فساد
 مرغ بہر کشت فرود داد فساد
 خوشتر پر شد بہ تواضع گری
 خوشتر خیالی بزبان آوری
 خوشتر پیری چو شد اندر سلام
 از پیے کل مرغ جہاں می گشت
 از ہمہ کس یافت در دوسے تمام
 خوشتر گندم بزبانش بداشت
 خوشتر پیر از گندم نو جو بوجو
 سینہ کنشک بجائے درو

۱۵ کل مرغ بکان تازی نویت از کرگس سنج سرکہ بر سرش پر بنامند ۱۱

نرمن دہقان نفلک سرکشید
 سبزہ در پاش ز مردمانے
 سرسراز حکم گلستان سب د
 ہرچہ گیل آخشد و عمرش گشت
 شاہ بر آئین خود از جام جم
 پے پے از شرق خبری رسید
 مصلحت ملک ز رے دست
 کرپئے آن کار بتدبیر خوش
 خود کمر کئیہ کند استوار
 کار شناسی کہ در آن از بود
 گفت کہ از صد سپہ کئیہ خواہ
 لشکرشہ گرچہ بود فتح یاب
 گرچہ کہ ستارہ بود شب فروز
 گرچہ کہ صد جوے بیک جانشود
 شاہ در آئینہ راسے منیر
 در وسط ماہ ربیع نخست
 صبح چو بر زد علم آفتاب
 سبلہ در تودہ خود ورکشید
 گاہ شد از زردی بل کمر با
 نعمت دیدار غنیمت شد
 اول عمرش آفاق گشت
 خون بدانندش ہی کرد کم
 ویں خبر از ہر ہمہ بر می رسید
 ہرچہ صوابت ہی باز جست
 حیلہ چہ سازد کہ بخیزد ز پیش
 باز پئے رزم فرستد سوار
 پروہ ز تدبیر بر انداخت زد
 آن نہ سرد کرتن تہاے شاہ
 شاہ باید ز پئے فتح باب
 لیک خورشید تو ان یافت وز
 سیل شود لیک نہ دریا شود
 نقش ہماں دید و ندیش گزیر
 غم سفر کرد بشرق دست
 لشکر ستارہ فرو شد باب

کوس غنمیت زد در شهر یار
 دیدم را کرد و دامه بلند
 کوچ سپه کردی شهر از شهر نو
 لشکر از ذرّه خورشید پیش
 از اثر جوشن چنان لشکر
 کرّه گل شد چون فلک بقرار
 از سیم اسپان که زمین کرد چاک
 یافت سر ابرده در آن مقام
 گرد سر ابرده صحرا نشین
 باز همه رسم خوشی ساز کرد
 باده فرورخت بجام طب
 هر چه زمین در شکم گنج سنج
 خاک به جرعه کز آن جانشید
 بود در آن مجلس مستخ اثر
 خاک نگر سخته دگر گون گرفت
 شاه بدولت خوش و عالم بجام
 جام چو بر دست شد آورد پای

لرزه در آورد بر زمین حصا
 دم بدم ناسد و ماد م ننگد
 و او جهان را از ظفر بر نو
 ذره بدنباله و خورشید پیش
 لرزه اثر کرد تحت المشری
 کرّه گل گشته فلک از غبار
 کوه در آمد پستزل چو خاک
 و شت در آمد ز رسنه ایدام
 دست زد او تا د کجیل لبتین
 زو همه عالم خوشی آغاز کرد
 جرعه بنوشید زمین با ادب
 خاک بسر کرده همی خورد گنج
 ز همه از پرده لصبه اکتید
 گنج همه زیر زمین بر ز بر
 کز تیر گل ز همه بیرون گرفت
 از خوی پیشانی گل شسته جام
 غرق غرق ماند ز سعیت بجام

گر چه ہی خور دے جامِ بخت
 مست نہی شد کہ ز رے صوا
 مستی او مایہ ہیشا ریش
 خواست گلِ مستح بندستان
 لشکر کا فرکش بال لورد
 بار یک آمد زمصافِ منعل
 طوق بگردن ہمہ جوں فاختہ
 و رخم ہر سلسلہ صد گام
 اسپ تار می کہ بدن ان تیر
 شیرین سینہ و کوتاہ دم
 شاہ بدان مژدہ دولت کہ یا
 زا اول و ریشِ طب تابشام
 خور وے و گنج بجماج داد
 گاہ بہر بصرہ گہرے نشاند
 عمر ابد باد ہمیش اندر شش

عزل

دوشن ناگہ بن دل شدہ آن مہ برید
 دل مقصود خود المنة لہ برید

ہم تنخا فل نہ بہد از کار تخت
 عقل زبرد دست شدش بر سزا
 حقہ ہمہ حنلق زبیدار ش
 لالہ شگفتش زو گر بوستان
 از عقب کوچ در آمد چو گرد
 بستہ گاہے مغل را بہ غل
 غلغلے اندر گلو انداختہ

سلسلہ از حلق سگان در نصیر
 بر کند از شاخ گیار ستیخیز
 سودہ سر گاہ زمین زیر سم
 بادہ طلب کرد و مجلس شافت
 دور شدے ز کف لب جام
 بس گہر و زر کہ تبار لاج داد
 گاہ بہر ز مزمہ زرے نشاند
 دین غزل اندر لب خنیا گزشت

تا بدار لفظہ کہ بالاسے سرمہ برسد
 فرودہ نورِ بصیر برین اکسیر برسد
 مردم دیدہ دواں تا بسیرہ برسد
 بر سر تشنہ نگہ کن کہ چہ ساں چہ برسد
 این چہ بارانِ کرم بود کہ ناگہ برسد
 چون خمبہ یافت کہ جاں می ہم آنکہ برسد
 تاشب تیرہ بنزدیک سحر کہ برسد
 عجب این ہیں کہ ہستی تو ابلہ برسد

بازنی گفتم و افسانہ ہجران باخوش
 از پے کوری آن کس کہ نیار و دیدن
 آمد آن روشنی چشم با استقبالش
 آمد آن سادہ ز رخ برین ہیوشن ز آب
 گریہ بر سوز منش آمد و بر سوزنگان
 دل ستد از من بیمار و پیرش نامد
 می کشیدم سر زلفش ز تھا جانبِ رو
 خسرو اگر رسد ابلہ بہشت این چہ عجب

ذکر باز آمدنِ قلبِ از قتلِ مغل

ہمچو کرگانِ رومہ یا علم از برخان

کرد کشادہ بجاں چشم مہر
 تا فلک از بار زر آمد برنج
 داد بر او رنگ چو خورشید بار
 چتر ہمہ سائگی ماہ شد
 ہر ہمہ گرویہ شدند از دور
 داچہ بد از لشکر شہ یاورش

صبح چو بر شد بسیر پسر
 بار گراں دادہ فلک از گنج
 شاہ فلک متبہ و گنج بار
 مد ز فلک چتر کش شاہ شد
 صف بکشیدند ملوک از دور سو
 طبل ز نان بار یک و اشکرش

آمدہ پیر امن داخل استاد	شد علم داخل از و پیر زبا و
بل صفت لشکر و چشمه علم	داخل نصرت شدہ از و چشم
چوں کثرہ بر کوس مسین ادویں	زد مس او باد تر روینہ کوس
کوفت چو آن کوس شبنک	گوش فدا و اشتر افلاک را
از سر داخل بل کاشن شکن	گشت پیادہ چو گل اندر چمن
داد شمش خلعت گلگون بیر	گل زرد و شبنم او از گمر
قند ز زین چو فلک موبو	فرق بوئے ز فلک تابو
جامہ خز جوہر ش از خفت طاق	جوہر شد و امن بال اتفاق
جوہر آن حسد و کہ فردوس لقب	یا فہ تقسیم حسد و این عجب
در صف او حملہ سران نبرد	زنگ بزنگ از سلب شمش و زرد
موسے میان رملر ز ر شدہ	رشتہ بیا قوت و گم در شدہ
ہر چہ کہ بودند امیران شاہ	ہر ہمہ در سپنج چو خورشید ماہ
کارگزاری کہ بقیمت گراں	جانگی کار گزاران حباں
بسکہ خوسے داد خوی ازین برد	آب پلید ازین خوسے آب گوں

۱۱ زبان ترکی شرح علم ۱۲ فلک ابو جہ کوزہ پستی بہ اشتریم تشبیہ و منہ ۱۳

۱۴ پہلوان د شیر مبارز ۱۵

۱۶ جوہر آن حسد کہ لقب او فردوس ۱۷

صابجی از موج بر آب دگر
 خاره بر اندام کسے خونده بود
 جمعی ازین گونه کم آراسته
 صف زوده با تیغ زمان و گول
 بانگ بر آمد ز نقیبان بار
 راستی آمد بخت ام لعال
 هر کس از اں سجده که حالی نمود
 ز اهل سپه تا بخداوند کوس
 از پس اں خدمتی آمد به پیش
 جام ز رو جامی ز ترین علم
 حاجب فصل آمد و تفصیل داد
 خدمتی اندر محل عرض گاه
 عرض در آمد با سیران بیم
 کافر تا تار برون از هزار
 سخت سرائی بو غاسخت کوز
 رشے چو آتش کله از چشم میش
 سر تر اشبیده ز بهر قلم
 برین ریاضتانش گزر
 معدنی لعل کم از خاره بود
 چشم بد از دیدن آن کاسته
 گشته بدر گاه شهنشرد اول
 پرده بر انداخت زور پرده اول
 کرد بسجده فتد خود را اهل
 صورت اں صورت قالی نمود
 یافت همه کس شرف دست بود
 هدیه شاهانه ز اندان پیش
 با تحف اسب و طرافت بهم
 کرد مفصل همه در فصل یاد
 گشت چو مقبول با قبال شاه
 کنیے شااں شکر شه کرد عوام
 کرده دگر گونه با شتر سوار
 هر همه بولادتن و پنبه پوشر
 آتش سوزاں شده با چشم خویش
 زان قلم اینک نیست خذ لال رقم

رخنہ شدہ طشت میں ازیم سنگ
 زشت ترا از رنگ شدہ پویشا
 چہرہ شان دتہ ہم یافتہ
 از رخ تارخ شدہ مہنی ہن
 مہنی پرنہنہ چو گوہ خراب
 مہی ز مہنی شدہ برب ذرا
 ریش نہ سپہ امین چاہ زرخ
 کرد زرخ نشان ز محاسن کنار
 سبت چوں سیخ چو تہاج رود
 از پیشان سینہ سفید سیاہ
 روغن اگر خلق ز کچھ چشید
 بر تن نشان از پیش بے شمار
 پشت چو کینت سرے درش
 نیم تن از مہی برہ درخشاں
 بریق لعنت ز سر افروختہ
 خوردہ سگ و خوک ہندان بد
 دیدہ در انداختہ در زخہ سنگ
 پست ترا از پشت شدہ و مہنیاں
 جاے بجا کنگلک و خم یافتہ
 و از کلمہ تا کلمہ لبالب دہن
 یا چوتنوسے کہ ز طوفان آب
 سبت نشان گشتہ بغایت راز
 سبزہ کجا بردد از رُسے تیخ
 اہل زرخ را بجا سن چہ کار
 رشتہ ہنس نعمت نشان در گلوے
 کاشتہ کچھ بزین تباہ
 کچھ نشان و عن از ایشاں کشید
 پشت چو کینت شدہ دانہ دا
 چرم قھا گاہ سزاوار کفش
 نیم سرازیم پیش در تراش
 پرچم و طائیش ز سر خستہ
 ہر ہمہ دندان خستہ در خورد

۱۱۲ قوی از مغلان ۱۱۳ پرچم قبہ را گویند یعنی ہیرق ایشاں ہمیں سزاواں بود ۱۱۴

۱۱۵ دندان خورد کہ آل اور عربی خرس عقل دور ہندی عقل اڑھ گویند ۱۱۶

گشت یل گوہر بانگ نے
از روشِ موسیٰ شاں پرور
قصہ شنیدم ہم از ایشان کہ گر
خوردن فی راجو پے اندر پڑا
مائدہ شاں از خورش زشتی
اصل رنگ لیک بزرگ استخوان
کوہ تاسے زبتر کردہ جانے
شہ عجیب ان ہمہ رو ہا محضت
دیو پیدا من ہر یک بر سے
زخت چو برست اسیران بار
سر سبزینہ بے واسطہ
نیزہ سر افراختہ از حد پرو
پوست روں کردہ پراز کہ جو
بر سر چو بے سر پر کہ شدہ
چوں سخن از سرزدگان قطع
اسپ چہ گویم ہمہ تاری ہل
ہجوزماں نوحہ کناس کی رہ پے
از عس و پاشن سنسن خورش
این بکندے بخورد آن در
عیب نگیم کہ ترک سے لند
واں کہ بہ بنید شس آید پے
گر یہ سخن شدہ بر سے خوا
کوہ شدہ بر سر کو ہاں سایے
کایزد شاں زالتش دوزخ سر
خلق بلا حول زہر چار سے
در عدد کشتہ در آمد شمار
سر ز پس مردگی افراختہ
بشیر از فی بیستان رو
از حسے افتادہ بدیگر حسے
سرخ براں غڑہ موجب شدہ
بیش سر رشتہ با سیاں گشت
بند بہ بندش ہنر کرد وصل

گوش نشان ساخته چرم ز مو
 کاسہ سمانی ہمہ صحیح انوش
 سخت چو سنگے تن کشتی نمانے
 چوب شدہ از روش بقیاس
 باد بھرا ہی شان کشتہ لنگ
 چون بگیا در زوہ دندان پیش
 لقمہ شود کوہ بیدان شان
 چون فرس انبار باخور سپرد
 تیر و کمان اچہ تو ان صفت
 بیلک شان از سر چوب پدید
 یافتہ از کلک خطائے عطا
 سخت کمانہائے تباری شکنج
 ہر کہ بہر گوشہ او خانہ ساز
 بود نہ چندان کہ تو ان بر شمر
 آمدہ فتح چوار پیش رفت
 پیل طلب کردہ شہ پیل زور
 پرچم سر بستہ بہ زیر گلوی
 تلخ کیتان بر آوردہ جوش
 کشتی سنگی و باب آشنای
 کرسی چوبین شدہ زیر پلاس
 یافت زہر پائے عصا بچنگ
 بیخ زمیں کندہ ز دندان خویش
 سنگ نیاید تہ دندان شان
 میر سلاح اصلحہ را پیش برد
 بر سر پیکان بلا آب خورد
 برگ بروں امن از شاخ بید
 وصل خطا کردہ و دور از خطا
 آمدہ از چوب آماک برج
 خانہ شدہ کوتہ و گوشہ راز
 رفت سلاحی بسلح خانہ برد
 ہر گہرے در محل خویش رفت
 کاورد آن بے مکان البشر

۱۲ پیکان آٹا خوردہ بود نہ بیک مصفر تیر شکاری و نیک باغار یعنی از ۱۲

۱۳ چوب آماک چوبے کہ بدو گردش کمان اس کنند ۱۲